

BODNÁR GYULA

ÜZENET A „HÁTSÓ PADBÓL” – AVAGY A KATEDRA 25 ÉVÉRE

Eltekintve nem kevés hiányosságomtól, a névmemóriám meglehetősen jó, messzi időkből ugyanúgy képes vagyok neveket előhozni azonnal, mint a közelmúltból. Talán mert bélyeggyűjtőként és az idegen nyelvek imádójaként mindig érdekelték a nevek, belevésték magukat az emlékezetembe. Miként a közös-közösségi emlékezetbe vésnek be egy-egy művészt, történelmi személyiséget vagy eseményt az évfordulók a hozzájuk kötődő virágoskoszorús rendezvényekkel. Sok-sok olvasónk számára ilyen évforduló lehet a 25. esztendejét ünneplő Katedra, a szlovákiai magyar pedagógusok és szülők lapja, nem feledkezve meg a szervesen hozzátartozó, azonos nevet viselő Alapítványról, Társaságról, Napokról, Versenyekről, valamint a Katedra-könyvekről sem.

Eleven még bennem az emlék, a lázas sürgés-forgás, amikor Hodossy Gyulával, a Lilium Aurum Kiadó igazgatójával az élen – Kulcsár Ferenc költő, Vizi Andrea titkár és a pedagógusok, Czére Gyöngyi, Andruskó Imre, Mézszáros Péter, Héder Ágnes, Horváth Géza, Kovács László, Csicsay Alajos, Öllős László, L. Erdélyi Margit, László Béla és még számos, a honi magyar gyermekekért, a magyar iskolákért, a magyar pedagógusokért őszinte hittel tenni akaró további tanítók, tanárok, oktatási szakemberek, köztük Strédl Terézia, Németh Margit, A. Szabó László közreműködésével – útjára indult s hamarosan szinte mozgalommá terebélyesedett a Katedra mint ernyőszervezet; s mint tápláló forrás maga a lap, mely az első főszerkesztő, Kulcsár Ferenc bevezetőjével, Turczel Lajos tanár úr vezércikkével 1995 szeptemberében jelent meg először a mai formájában. Azóta többször kapott új köntöst, újabb és újabb szerzőket, szerkesztőbizottságot. Zömmel pedagógusokkal, de írókkal, publicistákkal is bővült szerzői bázisa. És lett honlapja, a katedra.sk.

A mából visszanézve, büszke vagyok, és örömezés tölt el, hogy az

1995/96-os tanévben – nem mint gyakorló pedagógus, hanem mint újságíró, tehát a „hátsó padból” – szerkesztője lehettem a Katedrának, 2001–2009 között pedig a főszerkesztője. „Amikor Hodossy Gyula az általa 1993-ban indított cserkészlapot két év eltelte után pedagóguslappá minősítette át, te mindjárt mellálltál és vállaltad a szerkesztését. Rövidesen kiderült, hogy a nevelés- és oktatásügy tengernyi problémái között is otthonosan mozogsz” – jegyezte meg Csicsay Alajos velem készített interjújában. Nem tudom, bóknak szánta-e ezt barátom, ám tény, 1969–1973 között akadt néhány jó szemeszterem a nyitrai főiskolán, az angol tanszéken demonstrátorkodtam is; dolgoztam egy évet az oktatási minisztérium külföldi kapcsolatok intézetében; mint újszós, sok riportotam vezetett iskolákba, ugyanakkor mint szerkesztőnek, majd rovatvezetőnek, pedagógiai tárgyú cikkek sokaságát kellett elolvasnom; gyerekfesztiválok zsűrijének tagjaként tanítók tucatjaival találkoztam; pedagógus feleséggel, hazahozott munkáival naponta; oktatás- és nevelélméleti, illetve drámapedagógiai szakkönyveket recenzáltam. Szóval, így vagy úgy, végigkíséri életemet a pedagógia, válaszoltam.

Arra viszont nincs pontos válaszom, hogy a korábbi és mai katedrások a szlovákiai magyar pedagóguskezek után nyúlva mit kezdtünk együtt a szabadsággal. Túl az időközben rajtunk kívül felerősödött demográfiai válságon és az elvándorlásra. Vajon amikor minden vonalon hígul a szakma, az iskolák jobbakké lettek-e? Szerethetőbbek-e? És mentek-e előbbre a Katedra által? Vagy csak össze, mert fogytán a gyerek? Remélem, az előbbi történt. És történik. Tanújaként küzdelmeknek, szakmai reformtörekvéseknek, csak azt tudom mondani, mint a Titanic zenekarának vezetője, azonban korántsem a süllyedő hajóra gondolva, de a jéghegyekre figyelve: „Megtiszteltetés volt önökkel játszani, uraim.” Irány az újabb 25 esztendő!

A televíziót, a számítógépet és az okostelefont lehetetlen – és nem is kell – kiiktatni életünkéből, jelenlétét viszont ellenőrzés alatt kellene tartani. A XXI. század technikai csodái uralkodnak életünkön, meghatározzák tevékenységeinket, időtöltésünket. Ebből adódóan gyermekekre és felnőttekre egyaránt rendkívül nagy hatást gyakorolnak. A média beolvadt mindennapjainkba. Sokszor elsőbrendűséget élvez minden más időtöltéssel szemben, hiszen telefonálunk, üzeneteket írunk-olvasunk vásárlás és bármilyen várakozás közben, utazáskor, orvosnál, de még családi, baráti összejövetelkor sem mellőzzük kellőképpen az okostelefont.

A televízió minden otthonba bekerült, fontos részét képezi a lakásoknak. Szinte nincs olyan család, amely ne rendelkezne legalább egy vagy inkább több televíziós készülékkel. A „beszélő doboz” családban betöltött meghatározó szerepéről az is sokat elárul, hogy a lakás központi részében van elhelyezve, ahol mindenkinek rendelkezésére áll, hogy szabadidejét itt töltsse. Elszomorító, hogy a televízió már a hálószobákba és gyerekszobákba is belopakodott, rányomva bélyegét a családtagok együttlétének minőségére. Számos családban az is tapasztalható, hogy a televízió a nap legnagyobb részében be van kapcsolva. A televízió ezekben a családokban háttérzajként szerepel. A gyerekeket így is sokféle inger éri környezetünkéből, nem szabadna ezt még azzal is tetézni, hogy otthon állandó jelleggel „zúg” valamilyen készülék. Meg kellene

NAGY LEHOCKY ZSUZSA

KÉPERNYŐ ELŐTT FELNÖNI

őket tanítani arra, hogy a csendnek is van hangja, és ha beszélgetünk, akkor csak egymásra figyeljünk. A mai családokban lassan minimálisra csökken a kommunikáció. Ha beszélgetnek is a családtagok, témáik a legszükségesebb alapinformációk cseréjére korlátozódnak. Többek között ez is a modern technika elterjedésének írható a számlájára, hiszen a kommunikációra alkalmas időt elfoglalja a televízió és számítógép használata.

A MÉDIA POZITÍV HATÁSAI

A média funkcióiból kiindulva a televízió és internet első számú rendeltetése az információközvetítés, vagyis a gyors és naprakész információk kínálása a világ minden részéről. Kiemelt feladatai közé tartozik az ismeretterjesztés, amely – pl. a természetfilmek gyönyörű képi világán keresztül – audiovizuális élmény segítségével járul hozzá az ismeretbővítéshez és a látókörünk szélesítéséhez. Világfeltáró funkciójából kifolyólag a média segíti a kultúrák kölcsönös megismerését és megértését, vagyis hozzásegít ahhoz, hogy egymás kultúráját, szokásait el tudjuk fogadni. A televízió és internet használata a nyelvtanulás terepeként is működik, hiszen olyan programok megtekintésére ad lehetőséget, melyek idegen nyelveken szólalnak meg. A média racionális felhasználása, ésszerű alkalmazása tehát számos pozitív hatást fejthetne ki életünkben.

A MÉDIA NEGATÍV HATÁSAI

A számos pozitív hatás mellett sajnos kétségtelen, hogy a gyermekek körében a média túlnyomórészt negatív hatást ér el, hiszen a túlzásba vitt felhasználásból

kifolyólag kimaradnak a gyerekek életéből olyan ingerek, élmények, tapasztalások, amik nélkül nem lesz megfelelően érett az idegrendszerük.

A villogó képernyő erőlteti a szemet, így többek között szemkárosodáshoz vezethet. Mivel ezek a tevékenységek ülő pozícióban zajlanak, sok esetben gerincbántalmakat is okozhatnak, főleg a gyermekeknél. A legnagyobb problémának viszont a mozgáshiány tekinthető, mely minden gyermek fejlődésére negatívan hat. A mozgásszegény életmód következtében viszonylag gyorsan túlsúly, illetve izomgyengeség léphet fel, amik további problémákat vonnak maguk után. Mozgáshiányos állapotban fogékonyabbakká válunk a vírusos vagy egyéb megbetegedésekre is, hiszen a mozgás segíti a gyermek izomfejlődését, anyagcseréjét és szellemi frissességét.

Az agy „edzése” számára a valódi kihívások, kalandok a döntőek: bunkert építeni, biciklin kirándulni vagy megmászni egy hegyet. A kalandok tesznek mindnyájunkat erőssé. Ma már bizonyítani is tudják az idegtudósok ezt az összefüggést: a gyerekeknek életük során lehetőleg minél több kihívással kell megbirkózniuk ahhoz, hogy az agyukban létrejöhessenek a legfontosabb hálózatok. A gyerekeknek tehát szükségük van egy olyan világra, amelyben az interaktivitásnak igen nagy szerep jut, mégpedig nem a virtualitás, hanem a reális élet összefüggéseiben.

Sajnos ott tartunk, hogy alsó tagozatos gyerekeknek gondot okoz a labda elkapása, nem tudnak úgy egy távolról futni, hogy ne botlanának meg, az pedig, hogy egy fára fel tudjanak mászni, némely gyermek számára rendkívüli

kihívás jelent. Mindez a korábbi generációknak természetes volt, hiszen az „utcán” nőttek fel, ma pedig a gyerekek a televízió és a számítógép előtt töltik idejük túlnyomó részét. Az iskolaérett gyerekek fejletlen a kis- és nagymozgása, ügyetlenek, suták. A képernyő valósággal megbűvöli őket, az egész mozgásán kívül meg se moccannak. Bizonyos készségeik fejlődnek eközben, de ugyanakkor súlyos aránytalanságok alakulnak ki a tanuláshoz szükséges részképességek között. Később az írás, olvasás, számolás megtanulását komolyan akadályozzák ezek a lemaradások.

Sok esetben a televízió és számítógép által közvetített tartalmak okolhatóak a gyermekek magatartásáért is. Egyes kutatók szerint a nem megfelelő médiahasználat húzódik meg a hiperaktivitás kialakulásának hátterében is, ami akár agresszivitással is társulhat. Az ilyen zavarral rendelkező gyermekeket dühkitörések, erőszakos megnyilvánulások jellemzik, akik hamar zaklatottá válnak, könnyen megbántódnak, és ezekre agresszívoval reagálnak. Ebből adódóan nehezebbé válik a beilleszkedésük is.

A televízió és a hiperaktivitás kapcsolata egyértelműen ugyan nem bizonyított, de a gyakorlatban megfigyelhető, hogy egy átlagos gyermek is mozgékonyabbá, figyelmetlenebbé, nyugtalanabbá válik televízió nézés után. Ez arra vezethető vissza, hogy a televíziózás passzív tevékenység, ezért a megtekintett műsor után a gyermek kényszerrel érez a mozgásra. (Ranschburg, 2009)

A túlzott médiahasználat legnagyobb negatív következménye az *agresszív viselkedés* kialakulása, melynek első jelei már másfél éves korban jelentkezhetnek. Az agresszív viselkedés ösztönös,

és olyan magatartásavart takar, amelylyel fájdalmat, illetve sérelmet okozunk valakinek. A televízióban közvetített műsorok zöme tartalmaz agresszív, erőszakos jeleneteket, melyek nyilvánvalóan befolyásolják a gyermekek viselkedését. Az erőszakos jelenetek mennyiségét a képernyőn már 1977-ben lejegyezték. Vizsgálatuk alkalmával 7 csatorna műsorait figyelték meg 3 órán keresztül, ahol több mint 150 erőszakos jelenetet jegyeztek fel. Az erőszakos megnyilvánulások közt gyilkosságok, lövöldözések, verekedések, megfélemlítések és rablások szerepeltek. (Szávai, 2007)

A televízióban látottak sok esetben mintául szolgálnak a gyermekeknek. A látott viselkedést megpróbálják utánozni, és akár a konfliktushelyzetek megoldására is alkalmazzák. Az agresszív jelenetek mintaként történő kezelésével az agressziót a konfliktusok megoldásaként ismerik el. A gyermekek számára nem egyértelmű az erőszakos viselkedés következménye, hiszen a képernyőn azt látják, hogy a verekedés vagy lövöldözés áldozatai nem szenvednek különösebb fizikai fájdalmat. Ennek következtében a gyermekek a látottakat kivetítik a valóságra, és azt gondolják, hogy amit láttak, az a hétköznapi életben is ugyanígy jelenik meg, így a gyermekek érzéketlenné válnak mások szenvedése iránt. (Ranschburg, 2007)

A gyermek életében a játék jelenléte lenne a legfontosabb, ugyanis ez a folyamat készíti leginkább a belső kép-készítésre. Ennek segítségével dolgozza fel azokat a képzeteket, amelyek a külvilágból és belső világából létrejönnek. A feldolgozás tevékenysége meghatározó a gyermek életében, mivel ha az elmarad, feszültség halmozódik fel benne. A televízió ezt a belső feldolgozást akadályozza meg, mert kész információkat közvetít, és korlátozza a befogadó önmegvalósí-

tását. A képzelet és fantázia működése kikapcsol, és azt felváltja a képernyő által sugárzott kép. Amennyiben a gyermek belső kép-készítése nem jön létre, a kapott információ feldolgozatlan marad, és később feszültég, szorongás alakjában jelenik meg. (Ranschburg, 2007).

A gyakori és mértéktelen tévézés, számítógépezés és okostelefon-használat megfosztja a gyermekeket a játék és a mozgás örömétől. Átszervezi szabadidejüket és befolyásolja szellemi fejlődésüket, melyek következményei csak évek elteltével kerülnek felszínre.

ZÁRÓ GONDOLATOK

A gyermek számára a szülő az elsődleges minta, példakép. Ha a felnőtt megfelelően használja a televíziót és az okostelefont, vagyis nem tölti egész napját a televízió és számítógép előtt, illetve az okostelefon nem határozza meg életének minden percét, akkor a gyermek számára sem lesz normális, hogy egész napját ezen technikai eszközök használatával töltsse. Tény, hogy egy fárasztó nap, hét után könnyebb a gyermeket leültetni a televízió elé, de tudatosítanunk kell, hogy mindennek rövid és hosszú távon is beláthatatlan következményei lesznek gyermekeink életében.

A média nem szorítható ki teljesen a gyermekek életéből, hiszen része az emberek mindennapjainak, így a gyermekek életében is szerepet játszik. A helyes kapcsolat kialakításáért viszont minden szülőnek tennie kellene. Lényeges, hogy a szülő korlátokat szabjon gyermeke televíziózásának és számítógépezésének. Fontos, hogy a szülő határozza meg azt az időmennyiséget, melyet a gyermek televíziózással és számítógép-használattal tölthet, így a gyermek pontosan kialakított szabályokhoz tudja tartani magát. A tévézés során közös megegye-

zés alapján történjen a műsorválasztás, így a szülő felügyelni tudja a megnézett műsorok típusait és mennyiségét is.

A gyermek természetes szükségleteihez tartozna a mozgás, a tevékenység, az önállóság, illetve a felnőttek társaságának szükséglete – a médiaeszközök túlzott használatával pedig a szülők épp ettől fosztják meg gyermekeiket. Aggasztó tény, hogy a gyermekek egyre több időt fordítanak a technikai eszközökre, pedig meglehet, hogy nagyobb örömet jelentene számukra, ha sportolhatnának, illetve ha szüleikkel tölthetnék el az időt. A szülő feladata lenne, hogy alternatívákat ajánljon gyermekének a szabadidő aktív és ésszerű eltöltésére. Hasznos szabadidős tevékenység lehet az olvasás, rajzolás, játék, különböző sporttevékenységek vagy a közös túra, kirándulás esetleg társasjáték. A gyermek semmit sem élvez jobban annál, mint amikor szülei együtt játszanak vele.

A modern technikai eszközök terjedését képtelenség megakadályozni, viszont a hozzáállásunkon múlik, mennyire engedjük életünket befolyásolni általuk. A társadalmi értékrendet sem képes egyetlen egyén megváltoztatni, viszont ha a gyermekek megfelelő neveltetést kapnak, megőrizhetőek a valódi emberi értékek. Ezek megtartása érdekében kötelesek vagyunk mindent megtenni, és szem előtt tartani a legfontosabbat, az emberi kapcsolatok ápolását, hogy a jövő embere ne egy elidegenedett, magába forduló személy legyen, akit csak önös érdekei vezérelnek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Buckingham, David: *A gyermekkor halála után: felnőni az elektronikus média világában*. Budapest, Helikon Kiadó, 2002.
- Erdélyi Ildikó: *Televízió a családban*. Budapest, Tömegkommunikációs Kutatóközpont, 1988.
- Frydman, Marcel: *Televízió és agresszió*. Budapest, Pont Kiadó, 1999.
- Gerbner, George: *A média rejtett üzenete*. Budapest, Osiris Kiadó, 2000.
- Kósa Éva: Szemben a képernyővel. In: *Az audiovizuális média hatása a személyiségre*. Budapest, Eötvös Kiadó, 1998.
- Nagy Andor: *Médiapedagógia: televízió a családban és az iskolában*. Pécs, Seneca Kiadó, 1993.
- Ranschburg Jenő: *Áldás vagy átok?: gyermekek a képernyő előtt*. Budapest, Saxum, 2006.
- Ranschburg Jenő: *Nyugtalan gyermekek: hiperaktivitás és agresszió a serdülőkorban*. Budapest, Saxum, 2009.
- Szávai Ilona: *Tévé előtt - védtelenül?: a média hatása a gyerekekre*. Budapest, Pont Kiadó, 2007.
- Vertó Ágnes – Csapó Ágnes: *A televízió és a gyermek*. Budapest, Magyar Pszichiátriai Társaság Animula Egyesület, 1991.

